

## ZPRÁVY A SDĚLENÍ

### BIOGRAFIE B. ZWICKERA V DOKUMENTECH ARCHÍVU UJEP

#### K NEDOŽITÝM 75. NAROZENINÁM BRNĚNSKÉHO SOCIOLOGA

Bruno Zwicker (1907–1944), jehož život a dílo bylo ve věku 37 let předčasně ukončeno násilnou smrtí v Osvětimi, má své důstojné místo v dějinách české sociologie jako významný představitel její levicově orientované větve v období mezi dvěma válkami, jako žák a asistent profesora In. A. Bláhy a jako dělný spolutvůrce časopisu Sociologická revue; spolu s B. Václavkem a L. Svobodou patří k pokrokovým tradicím předválečné sociologie na filozofické fakultě v Brně; reprezentuje zde sociálně kriticky pojatou sociologii práce (kromě bohaté recenzi a referativní činnosti nutno uvést především jeho studie o sociologii nezaměstnanosti a o soustavě a metodách sociologie).

V našem příspěvku vycházíme především z dokumentů, uložených v archívu Univerzity J. E. Purkyně v Brně; lze je rozdělit do tří tématických okruhů.

#### 1. Akademická a odborná dráha

Dokumenty o akademické a odborné dráze B. Zwickera, uložené v archívu UJEP, mají ovšem zlomkový charakter (snad nejuplněnější přehled podávají o jeho státních zkouškách), vyplývající již z toho, že Zwicker byl pouze nehonorenovaným asistentem. Přesto mohou tyto materiály v některých aspektech doplnit obraz o Zwickerově odborném i lidském profilu a vývoji.

V zásadě ukazují se zde dvě vzájemně propojené vývojové souvislosti: 1. Úsilí o „formální“ certifikaci, o splnění předepsaných studijních požadavků tak, aby studium vyústilo v získání způsobilosti pro středoškolskou profesuru, a to v oboru filozofie a dějepisu ve vyšších, v oboru zeměpisu v nižších třídách středních škol. 2. Postupné formování vlastních odborných zájmů během studia, silící orientace na obor sociologie (vyjádřená ve volbě seminářů, v tématech prací, v knihovnické a pomocné vědecké činnosti při sociologickém semináři), která později ústí v odborné práci sociologa (zejména se zaměřením na sociologii práce), neplaceného asistenta, spolupracovníka Sociologické revui. Styčným bodem mezi těmito dvěma vývojovými liniemi je Zwickerův doktorát filozofie, z hlediska Zwickerových učitelů pak je touto spojnici mezi studiem a odborným vývojem – osobnost prof. Bláhy (omezujeme se zde na zjištění plynoucí z analyzovaných dokumentů, v nichž se pochopitelně neprojevují vlivy další, jako je např. působení Zwickerových vrstevníků).

Sled uvedených událostí, jejich biografický rytmus lze vyjádřit schematicky takto:

1918–1926: středoškolská příprava na reálném gymnáziu v Boskovicích, ukončená maturitou s vyznamenáním dne 19. 6. 1926;

1926–1930: vysokoškolské studium na filozofické fakultě v Brně (absolvování po-  
vinných osmi semestrů);

1930–1934: kandidát profesury; státní zkoušky a doktorát filozofie; knihovník a pomocná vědecká síla sociologického semináře;

1934—1939: pomocná vědecká síla, nehonorovaný asistent filozofické fakulty, spolupracovník Sociologické revui.

1.1. Přehled o fázi *středoškolské přípravy a vysokoškolského studia* je obsažen v žádosti o připuštění k učitelské zkoušce (středoškolské profesuře), podané 17. 5. 1930. Je to současně první Zwickerovo akademické „curriculum vitae“:

„Středoškolská studia jsem konal na reálném gymnasiu v Boskovicih od roku 1918 až do roku 1926 a skončil jsem je tamtéž maturitní zkouškou s vyznamenáním dne 19. června 1926.

Vysokoškolská studia jsem konal jako řádný posluchač na filozofické fakultě Masarykovy university v Brně od zimního semestru r. 1926—1927 do letního semestru 1930. Celkem sedm úplných semestrů; jsem posluchačem v osmém semestru.

Předběžné zkoušce filozofickopedagogické jsem se podrobil u vědecké zkušební komise v Brně dne 20. června 1929 s prospěchem výborným.

Přednášky ze školní hygieny jsem poslouchal v zimním semestru r. 1928—29.

Přednášky z vyučovacích jazyků jsem poslouchal v zimním semestru r. 1927—28.

Seminárních cvičení jsem se zúčastnil

ve filozofickém semináři	po 10 semestrů
v sociologickém semináři	po 8 semestrů
v pedagogickém semináři	po 3 semestry
v historickém semináři	po 13 semestrů
v zeměpisném semináři	po 2 semestry.“

K žádosti o prominutí maturitní zkoušky z řečtiny (z 19. 5. 1930) bylo přiloženo 6 kolokvijních vysvědčení z filozofie za 16 hodin přednášek a 5 kolokvijních vysvědčení z historie za 16 hodin přednášek. Zde — i v ostatních dokumentech — uvádí Zwicker své studijní předměty v pořadí: filozofie — dějepis — zeměpis.

1.2. Podáním žádosti dne 17. 5. 1930, jejím schválením vědeckou zkušební komisí dne 10. 6. 1930 (a registrací pod čís. 595) stává se Zwicker *kandidátem profesury* („kandidátem učitelství středoškolského“). Státní zkoušky skládá ve dvou etapách, přerušených odbornou prací.

#### a) Květen 1930—květen 1931

Spolu se schválením žádosti stanoví zkušební komise domácí úkoly z filozofie („Problém práce. Rozbor noeticko-sociologický“) a z dějepisu („K českým pramenům Pavla Stránského“) s termínem odevzdání do 20. 12. 1930. Práce z dějepisu byla zadána u profesora J. Glücklicha (který již 15. 5. 1930 potvrdil, že B. Zwicker, „člen mého semináře, pracuje o tematě ‚K českým pramenům Pavla Stráneckého‘ a že soudě podle ústních hovorů o práci samé s p. Zwickerem, tato práce bude dobrá a bude moci býti náhradou za státní práci“). Práce z filozofie byla zadána u profesora In. A. Bláhy.

Před vypršením lhůty, dne 18. 12. 1930 žádá Zwicker o prodloužení termínu odevzdání domácích prací o jeden měsíc a uvádí tyto důvody: „Ke svému domácímu úkolu z historie (...) jsem potřeboval několik starých tisků, jichž knihovny domů nepůjčují. Nemohl jsem proto o prázdninách v práci pokračovati. K svému úkolu z filozofie (...) potřebuji některé spisy, jichž brněnské knihovny nemají a jež musí teprve opatřovati.“ Odklad byl povolen do 20. 3. 1931.

V období od ledna do května 1931 skládá Zwicker sérii zkoušek: uzavírá studium filozofie, domácí práci z dějepisu a skládá zkoušky z předmětů pomocných.

13. ledna posuzuje prof. Glücklich domácí práci z dějepisu jako velmi dobrou. 19. 3. odevzdává Zwicker domácí práci z filozofie a 15. 4. ji prof. Bláha hodnotí jako velmi dobrou. 13. 5. píše Zwicker klauzurní práci z filozofie na téma „Fysiologické, psychologické a sociologické podmínky práce“ (velmi dobrá — Bláha). Patrně z této doby (příp. z května 1930) pochází nedatovaný písemný vzkaz prof. Bláhy tajemníkově vědecké zkušební komise dr. J. Drábkovi: „Váženy pane tajemníku, prosím, abyste laskavě člena mého semináře a mého knihovníka p. Bruno Zwickera, který Vám doručí tento lístek, přídělil při rozdělování prací písemných, mně. Děkuji předem a jsem s pozdravem“ (psáno na vizitce prof. Bláhy, v obálce, která byla zalepena). 18. 5. — ústní zkouška z filozofie; otázky: problém instinktu, davová psychologie, úsudek z analogie, idola mentis, racionalismus-empirismus, Comte (velmi dobrý — Bláha, Rostohar). 20. 5. — ústní zkouška z francouzštiny pom.; otázky: překlad úryvku z Voltaira, Hist. de Charles XII (velmi dobrý — Jarník). 21. 5. — ústní zkouška z latiny pom.; otázky: Liv. VI 4, More, Utopia I 26 (velmi dobrý — Novotný). 2. 12. — ústní zkouška z češtiny vyuč. (velmi dobrý — Gregor).

Text domácích prací v archívu chybí. Jsou však k dispozici posudky. O práci z dějepisu prof. Glücklich říká: „Práce je velmi svědomitá a methodicky dobře dělána. Potřebovala by ovšem tu a tam doplnění a oprav, ale přes to lze ji prohlásit za – velmi dobrou.“ Podrobněji píše o práci filozofické prof. Bláha: „Pan Zwicker si v této studii vytkl za úkol ujasnit pojem práce. Za tím účelem podal přehled dosavadních pokusů o řešení tohoto problému a klasifikuje zcela správně tyto pokusy dílem jako předvědecké, dílem jako neúplně vědecké, ať už běží o spekulativní řešení této otázky, ať o národohospodářské pojetí práce, ať o pojetí psychologické či koenečného o ono, jež chce být už pojetím sociologickým, ale není jím ještě zúplna. Podává kritiku těchto pojetí, ukazuje na jejich nedostatky a naznačuje, jakou methodou by bylo možné dobrat se pojetí správného, t. j. psychologicko-sociologického. K účelu své práce vyčerpá pan Zwicker všechnu podstatnou literaturu, jež mu byla přístupna a ocenil ji i kriticky. Po stránce methodické nelze práci jeho vytýkati žádných nedopadění. Vyhovuje proto práce jeho požadavkům, jaké se kladou na písemné práce státní – velmi dobře.“

Patrně z tohoto období (červen až prosinec 1931) pochází nedatovaná Zwickerova žádost o potvrzení, „že vykonal státní zkoušku z filozofie jako předmětu hlavního a s jakým prospěchem. Potvrzení potřebuje k žádosti o remuneraci jako pomocná vědecká síla“. Tento dokument se již týká druhé vývojové linie – odborné práce mimo rámec povinností studenta či kandidáta profesury.

#### b) Červen 1931–prosinec 1933

V tomto období vzniká mezera ve skládání státních zkoušek a Zwicker se soustřeďuje na práci odbornou: v Sociologické revui, jako pomocná vědecká síla a zvláště na přípravu k doktorátu. Přípravami na doktorát také zdůvodňuje svou žádost „o odklad další části zkoušek klausurních a ústních“ (z 30. 10. 1932) a „o prodloužení lhůty platnosti domácích prací“ (z 9. 3. 1933); tyto lhůty jsou mu zkušební komisí prodlouženy do konce roku 1934.

Doktorát filozofie skládá Zwicker dne 27. 6. 1933. Ještě v prosinci 1933 odstupuje od ústní zkoušky z dějin všeobecných (4. 12.) a z dějin československých (5. 12.).

#### c) Ledén 1934–červen 1934

V letním semestru 1934 skládá Zwicker všechny zbývající zkoušky potřebné pro středoškolskou profesuru, a to z dějepisu a zeměpisu.

26. 2. píše dopoledne klausurní práci z československých dějin na téma „Čeští emigranti v různých dobách“ (velmi dobrá – Urbánek) a odpoledne z všeobecných dějin na téma „Osvícenství (vznik, vývoj a poměr k liberalismu)“ (velmi dobrá – Glücklich). 5. 3. – ústní zkouška z československých dějin; otázky: husitství a demokracie, Albrecht z Valdštejna (velmi dobrý – Urbánek, Groh); ústní zkouška ze všeobecných dějin; otázky: krymská válka, sjednocení Itálie, Solon, reformy grakchovské (dobrý – Glücklich, Groh). 29. 5. píše klausurní práci ze zeměpisu na téma „Dunaj po stránce fysiky zeměpisné a antropogeografické“ (dobrá – Koláček). 7. 6. – ústní zkouška ze zeměpisu; otázky: zeměpis s. z. Čech, jihoamerické státy a přístavy, rozdělení map, francouzské železnice (velmi dobrý – Koláček, Horák).

Na základě složení zkoušek je dne 7. 6. 1934 uzavřena tato etapa vydáním vysvědčení učitelské způsobilosti z dějepisu a filosofie jako předmětů hlavních a ze zeměpisu jako předmětu vedlejšího.

• • •

**Klausurní práce Zwickerovy z filozofie, z všeobecných a československých dějin a ze zeměpisu jsou dochovány. Z nich zaměříme se na témata filozoficko-sociologická.**

V práci ze všeobecných dějin – „Osvícenství (vznik, vývoj a poměr k liberalismu)“ – zdůrazňuje Zwicker „krajní intelektualismus“ osvícenství, jeho kritičnost a anti-historismus, aktivismus, humanismus, deismus až ateismus, pokusy o aplikaci determinismu na sociální dění, teorie přirozeného práva, svobody, teorie oddělení výkonné moci od zákonodárné a soudní, se zvláštním zřetelem k názorům Lockovým; odtud – jak uzavírá Zwicker – vzešla politická ideologie evropského liberalismu, která došla „své nejdůslednější realizace v ústavě americké“.

V práci z filozofie („Fysiologické, psychické a sociologické podmínky práce“) vyslovuje se Zwicker o sociologických aspektech práce takto: „V sociologii není dosud obecný pojem práce přesněji vymezen. Obvyčejně se spokojují sociologové tím, že práci konkretizují na profesion. činnost určité sociální třídy: zkoumá se práce děl-

nická, práce selská a pod. Jde-li o pojem práce vůbec, bývá často zužován z hlediska určitého sociologického apriorismu (na př. Tarde: práce = tvorba, „invention“).

Jako provisorní mohli bychom postaviti toto pojetí práce: Práce jest určitým způsobem uspořádaná činnost, probíhající ve společnosti, směřující k cílům, obyčejně podmíněným povoláním; cíle ty jsou vždy zařazeny sociálně a to tak, že jenom určitá činnost jest v dané společnosti za práci uznávána. (Sociální zařazení určité činnosti během soc. vývoje může být různé — v tom jest dynamická stránka pojmu práce). Po stránce subjektivní bylo by třeba do pojmu práce zahrnouti jako podstatný psychologický stav, který byl uveden v definici psychologické.

Práce jest tedy jevem sociálním a tím už je naznačeno, o které podmínky jde při vědeckém jejím studiu: o podmínky mesologické, o podmínky vyplývající z psychofysického ustrojení pracujícího člověka a o podmínky dané sociální situací (podmínky sociologické ve vlastním slova smyslu). (...)

Sociologické podmínky práce byly dosud zkoumány hlavně při studiu práce sociálních tříd, zvláště dělníků a sedláků (na př. Bláha, Halbwachs, v sociologických venkova). Můžeme říci stručně: Na práci působí všechny ty podmínky, jež vytvářejí sociální prostředí. Studovati práci sociologicky znamená tedy zjišťovati, jak působí vliv určitého sociálního prostředí na pracujícího člověka, jak působí na jeho práci jeho zařazení v sociální organizaci, jak jeho práci podmiňují sociální instituce. Půjde tu tedy především o tyto vlivy: jak působí prostředí rodinné, výchova (školní i mimoškolní), příprava k povolání, sociální podmínky místa práce (venkov, město), podmínky technické, všechny vlivy kulturní (věda, umění), vlivy politické, náboženský život, vlivy morálky (důležitý problém pracovní morálky), různé vlivy tradice povolání, vlivy třídního příslušenství i národního prostředí, konečně i vlivy činitelů patologických (pauperismus, kriminalita aj.).

Výzkum sociologických podmínek práce trpí dosud tím, že jest nesoustředěn a že není dosti indukčního materiálu. Bude potřebí soustavné práce heuristické, jít k faktům, neizolovat jednotlivých podmínek, přihlížet ke všem souvislostem. Sociologie práce pevně vědecky založená, zavrholí syntetickou vědu o práci.“

I když vezmeme v úvahu, že práce klauzurní jsou práce účelové, vyrůstající z došavadní školní přípravy, lze přesto o všech říci, že prozrazují velký přehled, kritičnost, snahu o věcnost, preciznost a že zejména v sociologii práce směřuje Zwicker k jejím syntetickému pojetí, sleduje fakta viděná v komplexních souvislostech; značnou pozornost věnuje při tom souvztažnosti sociologických a psychologických aspektů práce.

1.3. Tím se uzavřelo období „formálního“ získání středoškolské profesury a doktorát filozofie a otevřelo se období *rozvíjení odborné kvalifikace* (1934—1939). K jeho poznání přispívají dokumenty, uložené v archívu UJEP, takto:

— V dopise ze dne 20. 1. 1934 žádá ředitel sociologického semináře děkanát filozofické fakulty o to, aby dr. B. Zwickerovi, pomocné vědecké síle, byla zvýšena odměna z 200.— Kčs na 400.— Kčs měsíčně. Ve zdůvodnění jsou vyjádřeny některé okolnosti důležité pro poznání odborného vývoje B. Zwickera.

a) Ve prospěch zvýšení odměny uvádí se fakt, že Zwicker „dosáhl dne 27. června 1933 hodnosti doktorské, čímž se jeho kvalifikace pro zmíněné místo podstatně zlepšila“. b) „Odůvodněna je tato žádost též tím, že vydáváním ‚Sociologické revue‘, šetřením konanými ve slovácké vesnici Velké, dále v rodinách dělnických a v rodinách nezaměstnaných rozsah pracovních povinností vědecké pomocné síly sociologického semináře značně vzrostl.“

Z toho vyplývá, že právě v letech 1932—1933 (kdy se projevuje mezera ve skládání státních zkoušek) byl Zwicker absorbován pracemi v Sociologické revue, přípravou doktorátu, empirickým výzkumem ve Velké a sběrem materiálu pro své pozdější studie o sociologii nezaměstnanosti.

Profesorský sbor filozofické fakulty dne 20. 1. 1934 jednomyslně návrh prof. Bláhy podpořil a děkanát ho postoupil 8. 2. na MŠNO. Doklad o rozhodnutí MŠNO není zachován.

— Rozhodnutím MŠNO ze dne 23. 3. 1936 (čís. 38.422/36) byl dr. Zwicker ustaven nehonorovaným asistentem při sociologickém semináři na dobu do konce prosince 1936. Profesorský sbor na základě jednomyslného rozhodnutí ze dne 12. 11. 1936 podává Zenskému úřadu v Brně návrh, aby byl jmenovaný nadále ponechán ve funkci nehonorovaného asistenta sociologického semináře.

— Ve funkci nehonorovaného asistenta byl Zwicker potvrzen výnosem MŠNO

181.193/38-4/3 ze dne 21. 12. 1938 a ZU 49112-III-6 ze 3. 1. 1939. Toto místo zastával Zwicker do 1. 3. 1939.

— Na přípis filozofické fakulty ze dne 8. 2. 1939 — v němž se na základě podání prof. Bláhy navrhuje, aby bylo dr. Zwickerovi povoleno měsíční stipendium 300.— Kčs a aby výplata byla povolena též na dobu prázdnin — odpovídá MŠNO dne 24. 3. 1939 odmítavě z důvodů „rozpočtových a jak již dříve podotčeno, zásadních“ a odkazuje na předposlední odstavce svého výnosu ze dne 24. 1. 1939, č. 682/39.

Z uvedených materiálů vyplývá, že ředitel sociologického semináře prof. Bláha tvale usiloval o zvýšení odměny pro Zwickera jako pomocné vědecké síly, že tento příjem patrně nikdy nepřesáhl 200.— Kčs měsíčně, že Zwicker po léta pracoval jako nehonoraný asistent sociologického semináře a že přes veškeré úsilí prof. Bláhy i vedení filozofické fakulty nepodařilo se po březnu 1939 restituovat místo B. Zwickera jako neplaceného asistenta. Zwicker je takto nucen přejít jako profesor na střední školy, třebaže nadále udržuje styky se sociologickým seminářem a Sociologickou revui.

## 2. Zahraniční cesty

Významným doplňkem biografie B. Zwickera je obraz o jeho cestách do zahraničí v letech 1933—1938.

Cestovní pas č. 158 na jméno Dr. Bruno Zwickera vystavil Okresní úřad v Boskovicích dne 11. 8. 1933 s platností do 10. 8. 1938 pro země „Evropa mimo Rusko“. V osobních údajích se zde o Zwickerovi uvádí: státní příslušnost — československá, domovská příslušnost — Knínice, pol. okres Boskovice, zaměstnání — univerzitní knihovník, rodiště a datum narození — Knínice 17. 2. 1907, obličej — podlouhlý, barva očí — hnědá, barva vlasů — černá, zvláštní znamení — žádné.

V letech 1933 (21. 8.—1. 9.) a 1935 (19.—25. 6.) podnikl cesty do Rakouska, většinou přes Břeclav (v 1 případě přes Petřalku), v roce 1937 — do Francie (18. 7.—12. 8. přes Kehl a Cheb); lze usuzovat, že Německem Zwicker jen projížděl; 16. 7. si totiž vyměnil peníze (100 + 800 frs) v Čedoku na Václavském nám.

Důležité jsou údaje o cestě do SSSR v roce 1938. Dne 4. 7. 1938 rozšiřuje Okresní úřad v Boskovicích platnost Zwickerova pasu „do všech států Evropy“ (tj. speciálně do SSSR); 19. 7. získává Zwicker na polském konzulátě v Praze průjezdní vízum a na velvyslanectví SSSR (konzulární oddělení) v Praze dne 18. 7. vstupní vízum, platné do měst Minsk—Oděsa. 20. 7. přejíždí Zwicker čs.-polskou hranici v Petrovích u Bohumína, 21. 7. projíždí sovětskou pohraniční stanicí Něgoreloje (na polské straně — Stolpce), 22. 7. je mu na Oddělení viz a registrací cizinců při Oblastní správě milice BSSR potvrzeno právo pobytu do 7. 8. 1938. Do Oděsy, příp. do dalších větších měst již Zwicker patrně nejel, vrací se jižnějším pohraničním přechodem Šepetovka (6. 8.) a též den přejíždí čs.-polskou hranici v Petrovích u Bohumína. Svou cestou do SSSR následoval tak příklad svých marxisticky orientovaných starších kolegů — L. Svobody a B. Václava.

Historik, studující tyto dokumenty, neubrání se pocitu hlubokého smutku nad tím, že — po prodloužení platnosti pasu (ze dne 22. 9. 1938) „do všech států Evropy“ na dobu do 21. 9. 1943. — měl Zwicker možnost uniknout fašistické perzekuci a že jeho poslední „zahraniční cestou“ byl na podzim roku 1944 transport z Terezína do Osvětimi přímo do plynové komory.

## 3. Z pobytu v Terezíně

V archívu UJEP se nachází dopisnice z 21. 4. 1943 (tj. psaná asi po půlročním pobytu v Terezíně). Je adresována Maxi Weinsteinovi v oslavanském pracovním táboře (Af 454, Arbeitsgruppe Oslawan). V záhlaví pro odesílatele je uvedeno: Transport Ae, Nr. 464, Dr. Zwicker Bruno, Gebäude L 417, Zimmer Nr. C. Razítko: Ghetto-post. Text je psán německy (jak bylo ostatně předepsáno).

„Milý příteli, nejsrdečnější pozdravy. Jsme naprosto zdraví. Jsem rád, že Ti mohu sdělit, že nyní vypadáme zcela dobře (to konstatovali také nově přišedší známí). Opravdu si tedy, milý příteli, nedělej žádné starosti. To by ses zasmál, jak mnoho krásných pozdravů jsme obdrželi k svátkům! Olga nám všem napsala dvakrát. A v poslední době nám Riša, Hans,<sup>1</sup> Ervín a j. podali tolik důkazů svého přátelství, musím vám proto často výslovně znovu opakovat, že byste nyní<sup>2</sup> měli šetřit vašim od-

hodláním pomáhat nám. Později<sup>2</sup> bude k tomu opět příležitost. Nedělej si tedy, prosím, žádné starosti, řekni to také přátelům! Adresy Pollakových chlapců jsou: Milan (Trp.<sup>3</sup> Cb, 291) B IV, 198/9, Josef (Cb 290) L 403.— S největší radostí se díváme na obraz našeho //<sup>4</sup> Milánka, skvělý hoch, štěstí rodičů! Moc hezky kreslí. Ještě jednou díky za Tvé zprávy. Tisknu Tobě a všem přátelům ruce a přeji hezké svátky. Tvůj Bruno“

(Pozn. překl.: 1. Může být též „Hana“. 2. Slova „nyní“ a „později“ jsou perem oblažena, jakoby zvýrazněna. 3. „Trp.“ = Transport. 4. Jedno písmeno, nečitelné.)

Pro bližší rozbor textu by bylo nutné provést srovnání s další dostupnou korespondencí a s fakty o životě v Tereziíně. V každém případě je patrné, že text vyznačuje se uklidňujícím tónem a laskavým vztahem Zwickerova-pedagoga k dětem. Zmíněná budova „L 417“ byla současně sídlem školy Škid pro 100 tereziínských dětí, školy, ve které vůdčí místo zaujímali Valtr Elsinger a Bruno Zwicker; ti v L 417 bydleli, vyučovali, rozvíjeli zájmovou činnost dětí (např. vydáváním časopisu „Vedem“), jak o tom svědčí např. J Kotouč ve stati „Tereziínský Škid“ (Plamen, 1965, č. 8, 110–115). Zwicker uplatňoval tak své odborné znalosti a plnil své pedagogické poslání i v krutých podmínkách tereziínského ghetta, do posledních chvil svého života.

\* \* \*

*Literatura o B. Zwickerovi:* příspěvky věnované jeho památce — Sociologická revue 1946, roč. XII, č. 2–3 (A. Bláha, A. Obrdlík, M. Trapl aj.); stati M. Hájka o „Dr. Bruno Zwickerovi jako významném představiteli brněnské sociologické školy“ — ve sb. Brněnská sociologická škola, vyd. Měst. výbor Soc. akademie a pobočka Čsl. sociolog. společnosti, Brno 1966 a ve Sborníku prací fil. fak. Brno 1971, řada G 15, str. 49–64; J. Kotouč — Z. Ornest, Tereziínský Škid, Plamen 1965, č. 8, str. 110–115; M. Trapl, Pedagog a sociolog dr. Bruno Zwicker, in: K dějinám českého školství a učitelstva na Moravě, IV. Pterov 1979, str. 65–69; M. Köttner, Aby byl obraz úplný, Rovnost, 28. 7. 1980; M. Köttner, upřesněný pohled na brněnské sociologa Bruno Zwickerova, Universitas, Brno 1981, č. 00.

Za účinnou pomoc při získávání materiálu děkujeme touto cestou PhDr. J. Pulcovi, pracovníkovi Archivu UJEP.

*Mojmír Köttner a kol.*

## ČINNOST LABORATOŘE SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU V LETECH 1973–1979

Předkládané sdělení navazuje na informace, obsažené v publikaci „Laboratoř sociologického výzkumu 1971–72“ (FF UJEP, Brno 1973). Jeho cílem je stručně seznámit odbornou veřejnost s činností Laboratoře sociologického výzkumu při katedře marxisticko-leninské sociologie na filozofické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Brně od r. 1973 do r. 1979. Za uvedené období bylo realizováno pro mimofakultní zadavatele v rámci vedlejší hospodářské činnosti celkem deset sociologických šetření, která se zabývala aktuálními sociologickými problémy praktického budování rozvinuté socialistické společnosti.

Provedená šetření byla tematicky velmi různorodá a měla různý stupeň záběru i obecnosti. Předkládáme o nich proto pouze přehled se základními údaji. Zájemce o podrobnější výsledky jednotlivých výzkumů odkazujeme na archiv Laboratoře sociologického výzkumu. V přehledu přítom postupujeme podle časové posloupnosti provádění jednotlivých šetření.

V letech 1973–1979 byly provedeny tyto výzkumy:

*Účast na cestovním ruchu u obyvatel středních slovenských měst.*

Zadavatel: Výzkumný ústav cestovního ruchu v Bratislavě.

Termín realizace: březen–říjen 1973.